

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE

Kritika náboženství a křesťanství

Jitka Ulmanová

Plzeň 2011

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE

Kritika náboženství a křesťanství

Jitka Ulmanová

Vedoucí práce:

PhDr. Stanislav Stark, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2011

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červen 2011

.....

Obsah

1. ÚVOD.....	5
2. FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE.....	9
2.1 Životopisné údaje a tvorba.....	9
2.2 Kritika náboženství a křesťanství.....	14
2.2.1 Mravní hodnoty a rozdělení morálky.....	18
2.2.2 Křesťanská víra.....	24
2.2.3 Církev a kněží.....	25
2.2.4 Pojem Boha a jeho „smrt“.....	27
2.2.5 Ježíš Kristus.....	30
2.2.6 Ostatní náboženství.....	32
3. ZÁVĚR.....	34
4. SENAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	36
5. RESUMÉ.....	37

1. ÚVOD

Téma mé bakalářské práce Friedrich Wilhelm Nietzsche – kritika náboženství a křesťanství jsem si zvolila kvůli osobě známého a často diskutovaného, buď slepě uctívaného, nebo velmi ostře kritizovaného, filozofa Friedricha Wilhelma Nietzscheho. Při každém setkání s tímto filozofem, často citovaným a ještě častěji zkresleně vykládaným myslitelem, ve mně jeho osoba a jeho filozofie vyvolávaly veliký zájem. Při bližším hledání dalších informací o jeho osobě a jeho díle jsem se často setkávala s naprosto protichůdnými výklady jeho filozofie i jeho děl. Studium na filozofické fakultě mi umožnilo přiblížit se jeho filozofii i vývoji různých náboženství podrobněji a ve spojení s mým zájmem vyvolaným jeho osobou, tvorbou a jejím pojetí v dnešní době pro mě nebyla volba tohoto tématu těžká.

Zajímavým je pro mě Nietzscheho pohled na svět, připadá mi velmi pokrokový. K jeho názorům se neustále vracíme, přestože klasické pojetí náboženství od doby, kdy žil, velmi změnilo podobu a neoslovuje současnou společnost stejně jako v minulosti. Lidem již nestačí neprokazatelná existence všemocného Boha, který dohlíží na jejich život, může z nich sejmut hříchy a přiblížit je životu v „království božím“. Nietzsche přichází s myšlenkou, že člověk by se měl spoléhat pouze sám na sebe, snažit se ve světě prosadit pomocí vlastní vůle a nespoléhat při tom na pomoc od Boha, nečinit ho zodpovědným za veškeré události ve svém životě a nehledat ve víře v něj spasení a vykoupení ze skutečného života.

Lidé dnešní doby se nepřestávají ptát po počátcích lidského bytí, po smyslu života, kladou si na toto téma otázky, na které hledají odpovědi a pátrají po návodu, který by jim ukázal, jak správně žít. O existenci Boha lidstvo nyní pochybuje častěji než dříve a hledá proto jiná vysvětlení na otázky

týkající se bytí. V tomto vidím pokrokovost tvorby Nietzscheho, která může být blízká lidem moderní doby.

Předkládá lidem myšlenku svobodného a ničím neomezovaného života, již ale spojuje také se zodpovědností lidí, kteří by si takový způsob života zvolili. Přesto se z jeho filozofie mohou brát mnohdy špatné interpretace jeho myšlenek, ve kterých se často můžeme setkávat se zneužitím jeho pojetí o vládě silnějších nad slabšími jedinci a o jeho prosazování vůle k moci za pomoci síly. Tyto silné teze byly často vytrhávány ze souvislostí a nebraly ohled na původ vzniku a vývoj v Nietzscheho myšlení, ve kterém šlo o jejich vysvětlení.

Jeho filozofie se snaží o přehodnocení všech dosavadních hodnot lidské existence, celé společnosti a její morálky. Člověk by se v jeho pojetí měl vyvinout v silnou, aktivní, nezávislou bytost, která odpovídá za své činy sama, bez pomoci a záchrany od Boha. K pojmu „nadčlověka“ a přehodnocování hodnot Nietzsche přichází postupně získáváním nových informací, což mu umožnila rozsáhlá studia a vlastní životní zkušenosti. V této práci se pokusím o objasnění důvodů, které ho vedly k velmi tvrdé kritice náboženství, zejména křesťanství, soudobému fungování morálních hodnot a pochybnostem o existenci Boha.

Nietzscheho filozofie, často označovaná jako emotivní a vášnivá, je poznamenána i jeho životním osudem, kdy jeho osobní život byl silně ovlivněn psychickou chorobou, jež ho provázela od raného dětství a jež ho připravila o rozum, a nakonec i život.

Postupným shromažďováním informací, v největší míře z jeho tvorby, jsem brzy dospěla k názoru, že k pochopení jeho děl je důležité dozvědět se nejprve více o jeho životě. Z velké části se zdrojem životopisných informací stala kniha od *Iva Frenzela – Friedrich Nietzsche*. Tato kniha je přehledným

popisem Nietzscheho života od jeho narození až do smrti. Uvádí fakta, která pomáhají pochopit prostředí i náladu doby, ve které Nietzsche žil a rozvíjel se. Nezanedbatelný vliv na jeho tvorbu je přičítán řecké filozofii, nechal se ovlivnit názory a tvorbou filozofa Arthura Schopenhauera a uměleckým vyjádřením hudebního skladatele Richarda Wagnera, byl ovlivněn mladohegelovci¹. Je zde popsán průběh jeho duševního onemocnění a rozpoložení, ve kterém se nacházel při tvorbě jednotlivých děl. Dále jsem prostudovala knihu *Ecce homo*, což je Nietzscheho pokus o autobiografii. Toto dílo napsal až v posledních letech svého života, kdy už jeho tvorbu silně ovlivňovala jeho nemoc. Z tohoto důvodu jsem se po přečtení knihy *Ecce homo* rozhodla, že budu ve studiu jeho děl dále postupovat chronologicky dle roků vydání. Věděla jsem, že podrobně zpracovává téma náboženství a křesťanství spíše ve svých pozdějších dílech, připadalo mi však důležité začít u zrodu jeho myšlenek, na počátku jeho zkoumání člověka a hledání odpovědí na otázky po smyslu života člověka.

Svoji filozofii a jednotlivé myšlenky ve svých dílech rozvíjí pozvolna, svoje teorie prohlubuje a vysvětluje postupně. Chtěla jsem se tímto postupem vyvarovat zkreslenému pohledu na jeho díla prvotním přečtením pozdních děl, na jeho díla a nenechat si tak vzít možnost a dostatek prostoru pro utvoření vlastního názoru na vznik, vývoj a výklad jeho kritiky náboženství a křesťanství.

V úvodu hlavní části práce – v kapitole **Kritika náboženství a křesťanství** - se pokusím spíše o teoretický, ucelený a obecnější pohled na Nietzscheho kritiku křesťanství a náboženství, to by mi mělo pomoci utřídit si informace a pokusit se vybrat zásadní pojmy a teze, které bych pak chtěla na příkladech s pomocí citací a odkazů podrobněji přiblížit a vysvětlit v následujících kapitolách.

¹ Mladohegelovci – stoupenci a pokračovatelé filozofie Georgie Wilhelma Friedricha Hegela, čerpali z jeho idejí, kritizovali náboženství i politický systém.

S ohledem na zvolené téma jsem se snažila cíleně zaměřit na dostupná díla spojená s problematikou Nietzscheho pojetí Boha, kritiky náboženství, především pak křesťanství. Po prostudování jeho děl jsem v práci nejvíce vycházela z knihy **Antikrist**, kterou napsal ke konci svého života a v níž se tomuto tématu věnuje nejobsáhleji. Setkáváme se zde s tématem přehodnocení všech dosavadních hodnot a ostrou kritikou křesťanství. Postupně se v práci budu zabývat Nietzscheho celkovou kritikou evropského myšlení a křesťanské morálky. Toto téma je obsáhle a pro mě srozumitelně zpracováno v polemice **Genealogie morálky**. K bližšímu objasnění tématu a k tomu, abych měla dostatek informací a prostoru k utvoření vlastního názoru, jsem použila díla a interpretace i od jiných autorů. Nejvíce jsem vycházela z knihy od **Pavla Kouby Nietzsche – filozofická interpretace**, při objasňování Nietzscheho pojetí Boha a „smrti Boha“ mi pomohlo dílo od **Mojmíra Hrbka – „Smrt Boha“ v Nietzscheově filozofii**. Knihu **Tak pravil Zarathustra** jsem četla jako první z Nietzscheho tvorby již před několika lety. Je obecně považována za jeho nejúspěšnější dílo, nejen kvůli obsahu, ale i originálnímu literárnímu zpracování. Stalo se uznávaným filozofickým, ale i literárním a básnickým dílem. K tomuto dílu jsem se vrátila kvůli správnému pochopení Nietzscheho pojmu „nadčlověk“, na četbu pro mě toto dílo bylo nejnáročnější.

Cílem této práce by mělo být přehledné zmapování období vývoje autorovy filozofie, v ní zejména pojetí náboženství a kritiky křesťanství, a to za pomoci objasnění pojmů - odmítnutí Boha, morálky, víry a kněžstva. K prostudování mi budou sloužit jeho díla a interpretace jeho tvorby a filozofie i od dalších autorů. Pro velké množství různorodých náhledů a zpracování tohoto tématu, se kterými jsem se setkala, se pokusím o vytvoření vlastního názoru na tuto problematiku, který bych si chtěla utvořit co nejobjektivněji vzhledem k informacím, které získám při psaní této bakalářské práce. Cílem je také pokus o přiblížení tohoto tématu čtenáři a usnadnění přístupu k bližšímu poznání a pochopení této problematiky, případně o snahu vyvolat, v tom, kdo

práci bude číst, nový pohled na toto téma či nové otázky vyplývající z mého zpracování a být tak užitečnou pomůckou a podkladem pro vedení případné diskuze na toto téma.

2. FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE

2.1 Životopisné údaje a tvorba

Při prostudování životopisných údajů Friedricha Nietzscheho jsem se zaměřila na roli náboženství v Nietzscheho životě a zjistila jsem, že ke kritice víry a náboženství u něho docházelo postupně. K celkovému odmítnutí křesťanství dospěl až s věkem a s pomocí získaných informací a zkušeností, kterých dosáhl studiem. Příčinu takového vývoje jsem nejprve hledala v určitém okamžiku jeho života, který by ho nasměroval a byl zásadní k náhlému zřeknutí se víry. Tento okamžik jsem neobjevila, proto jsem se dále zaměřila na vývoj a události v jeho životě, které toto odmítnutí mohly průběžně ovlivňovat a dohromady postupně vést k jeho kritice náboženství a odvrácení se od víry. Sám Nietzsche tento vývoj a odvrácení od Boha považuje za klidný proces a určité osvobození.²

Friedrich Wilhelm Nietzsche se narodil 15. října 1844 v malé obci Röcken u Lipska. Otec Carl Ludwig Nietzsche, který se narodil roku 1813, byl zpočátku domácí učitel, později vychovatel dcer vévody z Altenburku a nakonec zastával místo kněze na faře ve vsi Röcken. Matka, Franziska rozená Oehler, se narodila roku 1826 v rodině venkovského faráře. Sestra Elizabeth se narodila roku 1846 a roku 1848 bratr Joseph, který však zemřel ve svých dvou letech. Nietzsche se narodil do vážené a ctěné rodiny, která se po několik generací vyznačovala silným protestantským smýšlením, kdy

² FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*. Přel. R. Grebeníčková. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1995. 200 s. ISBN 80-204-0517-8 s. 1-200.

například dědeček se stal superintendantem evangelické církve a věrně sloužil Bohu. Celá rodina žila oddána duchu luteránské víry. Dědeček podporoval ochotnické divadlo, Nietzscheův otec byl velice hudebně nadaný a snažil se i komponovat, podle získaných informací byl i velmi citově založený. Nietzscheův život tedy provází i hudba a umění vůbec. Nietzscheovi nebylo ani pět let, když kvůli nešťastnému úrazu přišel o otce. Od té chvíle Nietzsche vyrůstá v domácnosti, kde panují pouze ženy. Dostává se mu tak největší díl obdivu a vážnosti, což možná přispívá k jeho pozdějším názorům považovat ženy v porovnání s muži za bytosti méněcenné a nedokonalé. Rodina je spojována s pověstí, že jejich předkem byl polský hrabě. Později díky bohatému nevlastnímu strýci, který odkázal celé své jmění Nietzscheově rodině, se Nietzsche nikdy nemusel starat o materiální zajištění a mohl se tak naplno a po celý život věnovat svému studiu, práci a zálibám. Toto všechno mohlo Nietzscheho ovlivnit a být příčinou vzniku jeho vysokého sebevědomí a vést ho k přesvědčení o správnosti veškerého svého smýšlení a konání. Těchto vlastností si často všímali jeho přátelé, kteří mu to vytýkali, a kritiky za ně byl odsuzován. Nietzsche sám nerad vzpomínal na rok 1850, kdy se s rodinou přestěhovali z venkovské fary do městského domu v Naumburku. Selhával v navazování dětských přátelství a přizpůsobil se, až když začal chodit do soukromého ústavu, kde byli žáci připravováni ke studiu na gymnáziu. Jeho prvními přáteli se stali Wilhelm Pindera a Gustav Kruga. Přesto ani tady to neměl lehké, nedokázal se ani zde zapojit do kolektivu a místo toho se věnoval spíše učení a psaní. Již tehdy projevoval velké nadání, zkoušel skládat básně a komponovat. Píše si deník a z něj lze soudit, že už tehdy si uvědomoval, že se svým způsobem myšlení a chováním odlišoval od ostatních.

Ve čtrnácti letech, v roce 1858, přestoupil na Schulpfortu, kterou předcházela výborná pověst. Zde se seznamuje s Paulem Deussenem, který se stává jeho přítelem. Oba tu jsou roku 1861 konfirmováni, přijati jako dospělí členové protestantské církve. V této době se u Nietzscheho začínají

dostavovat první pochyby o křesťanském náboženství. Ve stejném roce se Nietzsche poprvé setkává s hudbou Richarda Wagnera, která ho zcela uchvátila. V Schulpfortě je Nietzsche považován za průměrného studenta a vyniká pouze v klasické filologii, kde má mimořádné výsledky.

Roku 1864 přestoupil na univerzitu v Bonnu. Již od dětství byl Nietzsche často nemocný a na univerzitě v Bonnu se částečně zhoršily jeho problémy s bolestmi hlavy, ale zatím ho příliš neomezovaly ve studiu. V Bonnu se zaměřil na studium teologie a klasické filologie, kterou si zvolil jako určitou obranu proti vlastnímu romantickému založení. Aby se zapojil do školního života, stal se členem studentského kroužku Frankonia, ze kterého brzy zase vystoupil, protože ho nenaplňovaly pořádané povrchní a pijácké akce. Ani studium nešlo podle jeho představ a teologické přednášky spíše podporovaly další pochybnosti o křesťanství.

Roku 1865 přestupuje na univerzitu do Lipska a vrací se zpět k životu, který mu byl přirozenější, začal se znovu intenzivně věnovat studiu. Tam se mu poprvé dostalo uznání a velké podpory za filologické výkony od tamního profesora Ritschla a díky tomu začal sám přednášet. V této době se mu do ruky dostává Schopenhauerovo dílo. Nietzsche je uchvácen jeho pesimistickým pohledem na aktuální svět a jeho teorií o vůli, která žene člověka slepě životem za nejrůznějšími cíli, i když tyto cíle nikdy nemůže uspokojit. Podle něj se člověk spasí jen tím, že se zřekne svých pudů. Vyzdvihuje také hudbu nad ostatní umění. Nietzsche je Schopenhauerovou pesimistickou tvorbou silně ovlivněn a přitahován, stejně tak je čím dál více nadšený z hudby Richarda Wagnera. V těchto letech, prošel vojenskou službou, kterou kvůli zranění nedokončil.

Za stálé podpory a na doporučení profesora Ritschla dostal mimořádnou profesuru klasické filologie na univerzitě v Basileji a nedlouho potom, jen na základě jeho článků ve vědeckém časopisu, mu byla udělena profesura řádná.

To vše v době, kdy Nietzsche začíná pochybovat o filologické práci. Prohlásil o ní, že jen shromažďuje přebytek vědění o minulém a dále ho nedokáže využít. Začíná se stále více zabývat filozofií a uměním a navazuje silné přátelství s Wagerem. Vše v roce 1870 přerušila prusko–rakouská válka, které se Nietzsche zúčastnil jako dobrovolný ošetřovatel. Avšak onemocněl a vážné zdravotní problémy ho pak pronásledovaly až do konce života.

Vrátil se tedy do Basileje a v roce 1871 mu vyšel první spis – *Zrození tragédie*. „*Ke zděšení všech přerušuje pouta s tradičními představami klasické filologie, nastupuje zde vlastní cestu jako filosof, jako zvěstovatel světového názoru.*“³ V tomto díle se Nietzsche snaží o nový výklad klasického starověku, pomáhal si protikladnou dvojicí apollinský a dionýský, kterými jsou označovány umělecké síly, a jedná se o síly, které podle něj vycházejí z přírody, jsou iracionální. V apollinském umění ztělesňuje princip krásy, dionýské umění je proti tomu nezkrotný pud důležitý pro tvůrčí proces. Dále se v díle poprvé veřejně kriticky vyjadřuje k náboženství a nastává určitý odvrát od Shopenhauera, kterého tragédie zavádí k askezi, oproti tomu Nietzschemu tragédie přináší radost. Toto dílo však vyvolalo kritiku, nepochopení a překvapení i u kolegů, kteří ho dosud podporovali. Také jeho další dílo, čtyři spisy – *Nečasové úvahy*, ve kterých kritizoval kulturu, neměly očekávaný ohlas a navíc přispěly k už tak upadajícímu přátelství mezi Nietzschem a Wagnerem. Po Wagnerově operním ztvárnění specificky křesťanského námětu ho později Nietzsche kritizuje a v dalším díle *Lidské, příliš lidské* se stal jejich rozchod zřejmým. Postupně se začínal zhoršovat také jeho zdravotní stav, až roku 1879 žádal o propuštění z univerzity a bylo mu vyhověno. Kvůli nemoci hodně cestoval a hledal vhodné podmínky, které by mu fyzicky i psychicky ulevily. Na začátku 80. let se objevují díla v aforistickém stylu, *Ranní červánky*, a nedlouho potom *Radostná věda*, zde autor poprvé přichází s myšlenkou, že „Bůh je mrtev“. V této době se Nietzsche seznámil

³ FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*. Přel. R. Grebeníčková. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1995. 200s. ISBN 80-204-0517-8 s. 57.

s dívkou, do které se zamiloval, ale je odmítnut, a protože se mu zhoršily i vztahy s matkou a sestrou, odjel a po několika dnech v roce 1883 napsal první část díla *Tak pravil Zarathustra*. Prorok Zarathustra, hlavní postava knihy, viděl pojem „nadčlověka“ jako ideál a myšlenku „věčného návratu téhož“. Nietzsche jeho prostřednictvím vyjadřoval svůj vlastní odpor k morálním hodnotám, které vytvořila společnost, a hlásal nutnost individuální morálky. Toto dílo vyvolalo rozpaky i u jeho přátel a čtvrtý díl *Tak pravil Zarathustra* vydává Nietzsche na vlastní náklady, stejně jako další dílo *Mimo dobro a zlo*. V tomto díle odmítá morálku jako řád, ve kterém je přesně dané, co je dobré a co zlé. Toto dílo mělo být součástí rozsáhlejšího díla *Vůle k moci*, ale kvůli jeho nemoci zůstalo nedokončené. Po jeho smrti byly sice jeho sestrou vydány aforismy z tohoto díla, ale znalci ji nařkli z mnoha nepřesností. Později, v krátkém čase, napsal polemický spis *Genealogie morálky*, kde se zabývá kritikou křesťanské morálky a evropského myšlení. Dalším dílem *Dionýsovy dithyramby* byly básně, které psal v letech 1884 – 1888, *Soumrak model a Antikrista*, považují za hlavní dílo, kde přehodnocuje všechny dosavadní hodnoty. V roce 1888 naposledy polemizuje o Richardu Wagnerovi v díle *Případ Wagner a Nietzsche kontra Wagner*. Na díle *Ecce homo* začíná pracovat v den svých narozenin roku 1888. O rok později dostal záchvat mozkové mrtvice, jeho nemoc se otevřeně projevila a už nikdy ze stavu zastřeného vědomí neprocitl. Zemřel 25. srpna 1900 a byl pohřben na hřbitově v Röckenu v rodinném hrobě.⁴

Považuji Nietzscheho za významného filozofa a myslím, že vliv jeho díla je oceňován až s určitým zpožděním, ale jeho život je spojován spíše s osamocením a nepochopením.

⁴ FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*. Přel. R. Grebeníčková. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1995. 200s. ISBN 80-204-0517-8 s. 1-200.

2.2 Kritika náboženství a křesťanství

Nietzsche ve svých dílech prosazuje existenci svobodného života člověka, která je neustále negativně ovlivňována křesťanstvím a jeho slibů o království božím, o posmrtném životě, o odpuštění. Kdyby však toto tvrzení dokládal pouze argumenty, které uvádí v neprospěch křesťanství, nejspíše by se nad jeho tvorbou nikdo ani nepozastavil, natož aby se zamyslel, případně přehodnotil, souhlasil a přijal nové hodnoty, které se snažil prosadit. Je mu jasné, že je zapotřebí bližší přiblížení. Pouští se proto do minulosti a začíná s tvrdou kritikou křesťanství od jeho počátků až po svou současnost.

Dle Nietzscheho má křesťanství původ v židovském náboženství, proto začíná přiblížením vývoje židovského národa a tvrdí, že židovský národ si náboženství utvořil jen pro své vlastní zachování. Viní židovské kněžstvo z úplného přetvoření vlastních dějin v dějiny viny a trestu. Když byl Izrael jako národ na vrcholu sil, měl i mocného boha Jahve, kterého lidé uznávali a uctívali za své úspěchy. Byl blízký lidem, protože i on byl dobrý i zlý, považovali ho za potřebného.

S úpadkem izraelského národa upadá i jejich Bůh. Aby nedošlo k zániku národa, přizpůsobuje židovský lid celé své smýšlení a snaží se o vlastní zachování. Nietzsche Židům přisuzuje snahu o „bytí za každou cenu“ a s tím spojenou nutnost přijít naprosto účelně s myšlenkou vytvoření nové podoby Boha, který může odpouštět a trestat. Bůh tak ztratil své původní božské vlastnosti a stal se spravedlivým jen pro ty, kteří splňují určité, jím dané podmínky. Tyto podmínky určovalo židovské kněžstvo jeho jménem. Vše špatné se stalo božím trestem, vše dobré odměnou za poslušnost Bohu.⁵

Vůle pocházející od Boha se od této chvíle stala silnou zbraní v rukách církve, a tedy kněžstva. Přichází s pojmem „hřích“, bez kterého by později ani

⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4 s. 30-32.

samotné křesťanství nemohlo existovat, protože by nebylo soudu, odměny, pokání a trestu. Nebylo by ani církve a kněžstva, které si díky existenci hříchu udržují vliv a moc nad ostatními lidmi. Židé se tak dle Nietzscheho vším postavili proti přirozeným hodnotám. Podle něj přetvořili celé dějiny, celou svoji minulost do náboženského obrazu tak, aby jim pomohl snadněji uskutečňovat fungování mechanismu náboženství viny a trestu. Nastolili řád, kdy existuje boží vůle jako jediná vládnoucí složka, která určuje, co má člověk dělat, jakým způsobem se chovat tak, aby plnil jeho požadavky, a podle toho, jak jsou jednotlivci i celá společnost poslušní, či hodni trestu, se určuje hodnotnost celého národa. Tuto boží vůli předkládá lidem právě kněžstvo, a to dle Nietzscheho rozhoduje podle svého osobního prospěchu či neprospěchu o plnění daných podmínek. Hřích je neposlušností k Bohu, tedy i ke knězi. Kněžstvo se dělá nepostradatelným tím, že zasahuje do všech oblastí běžného lidského života. Je nutné uveřejnit a dát lidem poznat boží vůli a proto je vytvořeno „písmo svaté“.⁶

„Židé jsou, právě tím, nejosudnějším národem světových dějin: ve svém dalším vlivu učinili lidstvo tak falešným, že může ještě dnes křesťan cítiti protižidovský, aniž se chápe jako poslední židovský důsledek.“⁷

A na těchto podle Nietzscheho falešných základech a špatných hodnotách vyrůstá křesťanství. Křesťanský, nemocný Bůh, je podle Nietzscheho nutně slabým, protože křesťanství je náboženstvím soutrpení, které snižuje životní energii, a tak samotné utrpení zvyšuje.⁸

Nietzsche velmi kritizuje křesťanství jako náboženství, které vyzývá lidstvo k soucitu a k soutrpení se slabšími, rozšiřuje svoje učení, a tak se stává nepřátelské životu samotnému. Tento přístup zachovává a chrání slabé

⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4 s. 28-32.

⁷ Tamtéž, s. 29.

⁸ Tamtéž, s. 7-8.

jedince, kteří však kvůli své slabosti nejsou pro společnost žádným přínosem. Takovéto soutrpení je v křesťanství dokonce ctnostnou vlastností, narozdíl od vznešené morálky, pro kterou je naopak slabostí.⁹ Nietzscheho pojetí a rozdělení morálky se blíže věnuji v jedné z následujících kapitol.

„[...] - soutrpení přemlouvá k nicotě!... Neříká se „nicota“, říká se místo toho „onen svět“, nebo „bůh“, nebo nirvana, vykoupení, blaženost...“¹⁰

Slabí jedinci jsou nespokojeni se svým životem, jsou nešťastní a touží po jiném životě, proto vytvoření „onoho světa“ a Boha, který rozhoduje a řídí každý jejich krok, je pro ně příjemnou cestou k dosažení spokojenosti a štěstí v ideálu „onoho světa“. Nakažlivostí tohoto soutrpení se ztrácí životní energie a vůle k životu. Nietzsche varuje, že takovýto způsob přenesení soucítění může i silného člověka soucitem nad slabým přivést ke stejnému údělu. Stal by se nespokojeným sám se sebou, a tak se svým životem. V tom vidí autor velký úpadek lidstva.¹¹

Nietzsche se naopak domnívá, že každý člověk by si svůj život měl protrpět sám za sebe, jen to ho může posílit. Zdoláváním obtížných překážek a dáváním si vysokých cílů a jejich plnění pociťuje člověk větší uspokojení sám ze sebe a je pak lépe připraven na další nástrahy a překážky života. Slabí jedinci tento pocit nepoznají, mají snahu vyvolávat soucit u ostatních, čímž se činí ještě slabšími a připravují se o radost ze žití. A pokud jim druhý člověk pomůže, vlastně jim ublíží, protože brání tomu, aby se stali silnějšími, a tedy i šťastnějšími. Silný člověk se navíc tímto vcítěním do životní situace, která může potkat i jeho, druhého člověka, sám sebe oslabuje.¹²

⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4 s. 10-11.

¹⁰ Tamtéž, s. 11.

¹¹ Tamtéž, s. 10-11.

¹² NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. Přel. Věra Koubová. 3. vyd. Praha: AURORA, 2001. 259 s. ISBN 80-7299-043-8 s. 180-181.

Dle Nietzscheho je to právě vůle k moci, k neustálému vzrůstu, která silného člověka vede kupředu a dává mu možnost vládnout a rozhodovat o sobě i druhých. Jen on sám, člověk silný fyzicky i duševně, si vytváří svůj vlastní osud. Autor dochází k ideálu přerodu takového člověka v člověka, kterého považuje za ještě vyšší formu, používá pro jeho označení pojem „nadčlověk“. Podle Nietzscheho by byl právě „nadčlověk“ schopný vytvořit si vlastní morálku i zákony. A právě křesťanství ve svém pojetí se snaží o ovládnutí a omezení takového člověka pomocí hlásání soucítění a lásky k bližnímu. Hrozba „nadčlověka“ je pro křesťanství tak velká, že se jí snaží zabránit a vnutit lidem svoji morálku slabých, kteří se dají ovládat a vlastně jim vyhovuje žít ve „stádním“ uspořádání.

Nietzsche se ve svých dílech průběžně pozastavuje a upozorňuje na evropské myšlení, které po tak dlouhou dobu uctívá jediného, podle něj slabého Boha, a dává příklady z antiky, kdy upozorňuje, že existovalo mnoho krásných božstev, která se vyznačovala silou a vznešeností.¹³

Ve své kritice křesťanství se Nietzsche několikrát krátce zmiňuje o období renesance. Považuji tuto zmínku za důležitou, protože o ní autor uvažuje jako o posledním pokusu o vznik nové kultury, která by vedla zpět ke vznešeným hodnotám. Období renesance neboli znovuzrození se vyznačuje návratem k antice, zesvětštění, obratem k člověku jako individualitě, k lidskému rozumu, poznání a důrazem na pozemský život. Člověk té doby se stává všestranným a zabývá se rozvojem vlastní osobnosti a sebeurčením. Dosavadní zájem o Boha se obrací směrem k člověku samému.

Tento vývoj také zarazilo křesťanství. Vinu Nietzsche svaluje na Luthera a jeho církevní reformace. Luther se bouřil proti renesančnímu pojetí světa, byl si vědom zkaženosti křesťanské církve, upozornil na její chyby a svými

¹³ NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4 s. 1-87

reformacemi, které použil uvnitř církve, jí vrátil zpět zkaženost křesťanského života a společnosti způsob života, který už v té době byl pevně ukotven v lidském životě.¹⁴

Na závěr této kapitoly použiji citát, který myslím názorně ukazuje Nietzscheho postoj ke křesťanství. *„Odsuzuji křesťanství, vznáším na křesťanskou církev nejstrašnější ze všech obžalob, jakou kdy nějaký obžalobce vzal do úst. Je mi nejvyšší ze všech myslitelných korrupcí, měla vůli k poslední jen možné korrupci. Křesťanská církev nenechala nic nedotčeného svou zkažeností, učinila z každé hodnoty nehodnotu, z každé pravdy lež, z každé počestnosti duševní podlost“.*¹⁵

2.2.1 Mravní hodnoty a rozdělení morálky

Nietzsche vidí v pojmech křesťanství a morálky velkou souvislost, proto považují za důležité vysvětlení Nietzscheho chápání morálních pojmů „dobrého“ a „špatného“, přes které se postupně dostává k pojetí morálky, zejména morálky křesťanské. Za dobré Nietzsche pokládá vše, co budí v člověku pocit síly, vůle k moci, vše špatné vyplývá ze slabosti člověka. Křesťanství je špatné, protože soucítí a podporuje slabosti lidí. Je proti samotnému životu, když ničí přirozené lidské pudy vedoucí k tomuto zvyšování síly a vůle k moci. Tím pak dochází k ničení životní energie člověka i společnosti a vede úpadku vývoje celého lidstva.¹⁶

Ve svém dalším díle Genealogie morálky, jak je již z názvu díla patrné, se Nietzsche věnuje pojetí morálky. Pojmy „dobré“ a „špatné“ a další mravní hodnoty zde přibližuje podrobněji. Podle Nietzscheho je nutné prozkoumat

¹⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4, s. 84.

¹⁵ Tamtéž, s. 85.

¹⁶ Tamtéž s. 8-11.

hodnoty morálních hodnot samých a znát podmínky a okolnosti, za kterých tyto hodnoty vznikaly. Za „dobré“ bylo původně považováno nesobecké chvályhodné jednání, které někomu přinášelo užitek. Později došlo k zapomenutí tohoto pojetí a z nesobeckého chování se stal zvyk. Dle Nietzscheho je to omyl. Byli to naopak „dobří“ sami – vznešení a mocní – kdo určovali, co je dobré. Podle původu se slovo dobré tedy vůbec nemusí vztahovat na nesobecké jednání. Dále zkoumá pojmy z etymologického hlediska, kdy „dobré“ spojuje se vznešeným a šlechtným, „špatné“ pak s nízkým, prostým.¹⁷

Nietzsche s použitím předchozího rozlišení rozděluje dva druhy morálky – morálku silných - vznešenou, aktivní, tu označuje jako „panskou morálku“ a „morálku otroka“, které přisuzuje přívlastky slabé, pasivní a reaktivní morálky, a dále je obě podrobněji hodnotí.

„Panskou morálku“ spojuje s řeckým, ale i římským ideálem dobrého života, štěstí, s jistotou člověka v sebe sama, se vznešeností, statečností i fyzickou krásou. Takový člověk je veden vůlí k moci a je tedy schopen vládnout, i s použitím síly, a nést za všechny své vykonané činy odpovědnost. Nepotřebuje srovnání se svým okolím, aby se ze svých činů radoval, člověk této morálky je aktivní a jedná spontánně.

Oproti tomu člověk, který se řídí „morálkou otrockou“, je schován ve skupině stejně slabých a pasivních jedinců a vše jiné, vše, co vybočuje z jeho představ, odmítá. Aby lidé řídící se tímto, jak Nietzsche s oblibou používá, „stádním instinktem“ obstáli v boji proti lidem vznešené morálky, musí být nutně vychytralejší a podlejší. Ve své bezmocnosti a slabosti využívají křesťanství a jeho hlásání lásky k bližnímu, soucítění silnějších nad slabými.¹⁸

¹⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky. Polemika*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: AURORA, 2002. 147 s. ISBN 80-7299-048-9 s. 16-20.

¹⁸ Tamtéž, s. 1-147.

K panskému způsobu jednání silných, mocných, zdravých a krásných staví v protikladu Nietzsche jednání a život kněžstva. Kněží zastupují tělesně i duševně slabé, bezmocné, nebojovné, a protože nemohou porazit silné jedince jejich zbraní, roste v nich nenávist, a proto je pro ně jedinou možností přijít s novými, obecně přijatými a uznávanými hodnotami. Za původce a nositele „otrocké morálky“ Nietzsche považuje, jak jsem na začátku předcházející kapitoly blíže přiblížila, židovský národ a jeho „nové“ náboženství.¹⁹

„ V tomto obrácení hodnot spočívá význam židovského národa: jím počíná vzpoura otroků v morálce.“²⁰ Židé, jako kněžský národ, přichází s přehodnocováním veškerých dosud platných hodnot. Podle nich právě bezmocní a nízcí jsou dobří a oproti tomu vznešení a mocní jsou zlí.

Židé dle Nietzscheho dokonce použili zbraň nejúčinnější, zneužili Ježíše Krista k posílení svého nového ideálu. Ježíš, který hlásal lásku ke všem svým bližním, dobrým i zlým, je Židy vydáván za toho, kdo rozvrátil židovské země, byl obětován a ukřižován. Svoje poselství soucitu a pokory ještě vyzdvihl vlastním obětováním se na kříži a dal tak příležitost k sejmutí veškeré viny z člověka. Stal se tak v rukách Židů určitou návnadou k lepšímu ovládnutí lidí.²¹

Tímto bylo potvrzeno vítězství „otrocké morálky“, jejímž nositelem se stává křesťanství. Dle Nietzscheho toto vítězství stojí za úpadkem celého lidstva.

Dále Nietzsche uvádí, že představitelem této morálky je resentment – výraz, který můžeme vysvětlit synonymy ponížení, utrpení. Morálka resentimentu je zaměřena směrem ven, odmítá vše jiné, vše mimo sebe. Ke

¹⁹NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky. Polemika*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: AURORA, 2002. 147 s. ISBN 80-7299-048-9, s. 1-147.

²⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: AURORA, 1996. 218 s. ISBN 80-85974-12-6, s. 93.

²¹ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky. Polemika*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: AURORA, 2002. 147 s. ISBN 80-7299-048-9, s. 24-25.

svému vzniku potřebuje okolní svět. Člověk morálky resentimentu vyžaduje od síly, aby se zřekla vůle k moci, vůle k panování. Silný má vždy možnost si vybrat, zda bude slabý. A když si zvolí opak, je zlý. Proti tomu se vymezují slabí a bezmocní, jsou dobří právě proto, že nad nikým neuplatňují sílu. Není důležité, že to nedělají jen proto, že nemají potřebné schopnosti. Neschopnost útočení slabého je považována za ctnost. Navíc tuto svoji prostou slabost povyšují na zásluhu, svobodný čin, přestože nemají na výběr. Slabí však také touží po moci, proto v myšlence věčného života, vidí možnost jakési odplaty za svůj nespokojený pozemský život.²²

Jakákoli činnost člověka resentimentu je od samého počátku reakcí. Aby se sama mohla projevit jako dobrá, musí popřít morálku vznešenou a veškeré jednání a aktivitu lidí „panské morálky“ prohlásit za špatné. A v protikladném srovnání vyzdvihnout svoji pasivitu, kterou se sami neúspěchům vyhýbají, a toto jednání označit za dobré, a tedy správné. Popírá veškerou činnost. Pocit štěstí si často musí nalhávat a vymýšlet. Ke svému prosazení tak vlastně potřebuje nepřítele, který mu umožňuje srovnání.

Oproti tomu vznešená morálka vzniká spontánně a svůj protiklad vyhledává jen k potvrzení svého pozitivního a šťastného života, nemusí si své štěstí nalhávat. Nepotřebuje nikoho dalšího pro svoji existenci, je spokojena sama ze sebe. Vznešený člověk používá svoji vůli k moci, je pro něj přirozenou lidskou vlastností. Proto i jednání spojené s použitím síly a potřebou vyhrávat považuje za přirozené a dobré. Nepotřebuje ke své činnosti využívat podlostí, to mu nepřináší žádnou radost.²³

„Dejme tomu, že by byla pravda, co se teď za „pravdu“ pokládá, že smyslem veškeré kultury je právě vypěstovat z dravce „člověk“ krotké a civilizované zvíře...“²⁴

²² NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky. Polemika*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: AURORA, 2002. 147 s. ISBN 80-7299-048-9, s. 15-40.

²³ Tamtéž, s. 15-40.

²⁴ Tamtéž, s. 30.

„Nikoli strach; spíš, že už nemáme, čeho bychom se u člověka bá; že se v popředí hemží červ „člověk“; že se „krotký člověk“, beznadějně průměrný a bezútěšný, už naučil cítit se jako cíl a vrchol, smysl dějin, jako „vyšší člověk“...“²⁵

V této „domestikaci“ člověka vidí Nietzsche úpadek a pokles člověka i společnosti, který navíc neustále pokračuje. Pro rozvíjení člověka je podle něj přínosnější obdiv síly a moci vycházející ze vznešené morálky i přes určitý strach z člověka silného, než pouhé neaktivní žití v bezpečném stádním prostředí otrocké morálky. Nietzsche se snaží vyzdvihnout morálku jednotlivce, který si sám vytváří vlastní zákony, je tvořivým člověkem. Křesťanství pomáhá nutit člověka, aby potlačoval svoje přirozené jednání, svoji vůli a lidské pudy, a chce, aby se síla neprojevovala jako síla.

Za významné doplnění této kapitoly považuji i Nietzscheho výklad původu trestu a účelu, pro který byl tento pojem vytvořen. Podle něj je dnes velmi obtížné určit, z jakého důvodu trest vznikl. Rozlišuje mnoho smyslů, pro které mohlo být trestání využíváno. Uvedu zde jen několik příkladů ze seznamu, který Nietzsche sepsal, spíše pro představu tématu, kterým se chci v této kapitole věnovat. Trest mohl sloužit k ukončení něčeho, co bylo považováno za škodlivé, nebo k předejití, nebo měl vyvolat obavy z těch, kdo trest vyměřují. Měl sloužit jako užitečný pomocník a měl vyvolat v trestaném pocit viny. Měl vyvolávat „špatné svědomí“, podle autora však tento způsob zcela opačně proviněného spíše posiluje, protože lidé, kteří páchají něco špatného, nemají vyvinuté „svědomí“, a proto u nich trest ztrácí původní smysl, tedy způsobit pocit viny. Dále upozorňuje také na to, že stejné chování konané s „dobrým svědomím“ je posuzováno často zcela obráceně, trestání je tedy věcí použití v daném okamžiku a konkrétní věci.²⁶

²⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky. Polemika*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: AURORA, 2002. 147 s. ISBN 80-7299-048-9, s. 30.

²⁶ Tamtéž, s. 62-63.

„Celkovým výsledkem, jehož lze tedy trestem dosáhnout, je u člověka stejně jako u zvířete zvýšení strachu, zbystření chytrosti, zvládnutí touhy: tím trest člověka krotí, ale nečiní ho „lepší“, - spíše by se dal větším právem tvrdit ještě opak.“²⁷

Přirozené vlastnosti člověka, spojené s vůlí k moci, krutostí a vítězstvím, byly obráceny proti němu samému a staly se tak zdrojem „špatného svědomí“, za který musí být člověk potrestán. S tímto Nietzsche spojuje vznik formy uspořádání lidského světa těmi, kteří „špatné svědomí“ nemají, ale kteří určili jeho smysl a využili ho ve svůj prospěch. Spolu se špatným svědomím vstupuje do života těch slabších pocit, že existence člověka je možná jen díky snaze a činům našich předků, kterým bychom za to měli být zavázáni a mít vůči nim povinnost odčinění. Tyto předky Nietzsche považuje za předchůdce Boha, který využívá slabosti a strachu lidí a vzbuzuje u nich pocit závazku vůči němu, a tento závazek vzrůstá úměrně s vírou v Boha. Nejvyšší trest pro člověka představuje myšlenka Boha. Toho podle autora zneužívá křesťanství.²⁸

„[...]...křesťanství: je to bůh sám, který se obětuje za vinu člověka, bůh sám, který sobě splácí sebou samým, bůh jako jediný, kdo může sejmut z člověka to, co člověk sám už ze sebe nebyl s to sejmut – věřitel obětující se za svého dlužníka, z lásky (máme tomu věřit?-), z lásky k svému dlužníkovi!...“²⁹

²⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky. Polemika*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: AURORA, 2002. 147 s. ISBN 80-7299-048-9, s. 64.

²⁸ Tamtéž, s. 41-75.

²⁹ Tamtéž, s. 71-72.

Nietzsche se i u tohoto tématu vrací k řeckému národu, jenž sám v sobě nehledal vinu za své činy, božstva řeckému člověku naopak měla pomáhat v obraně vůči „špatnému svědomí“ a on si tak mohl užívat radostí života.

Podle autora člověk budoucnosti nepotřebuje k životu Boha, nechce se obracet k nicotě, chce být pouze svobodný a žít pozemský život bez pocitu dluhu a viny.³⁰

2.2.2 Křesťanská víra

V křesťanství se víra neseťká s žádnou realitou. Používá abstraktních pojmů příčin jako například „bůh“, „duše“, „svobodná vůle“ a důsledků „hřích“, „vykoupení“, „trest“ a snaží se touto cestou dovést člověka k odpoutání se a opuštění reálného světa, pozemského života k životu posmrtnému. Ten však skutečnost falšuje a popírá, bere mu jeho přirozenou hodnotu. Základem pro vytvoření smyšleného světa je nenávisť k přirozenosti reálného života. Převažují-li nepříjemné pocity nad příjemnými, člověk trpí a výsledkem je vytváření abstraktní morálky i náboženství. Z tohoto důvodu je pro slabé jedince křesťanské učení východiskem, směrem, který je může, za splnění určitých podmínek a požadavků, jak jsem zmiňovala již dříve, dovést k šťastnějšímu životu, k životu nadpozemskému a trvalému. Náboženství má v člověku vzbuzovat vděčnost. Hlavní podmínkou je přijmout víru, což znamená zcela vědomě rozumově potlačit pravdu. Každá pochybnost o víře je hříchem proti Bohu.³¹

³⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky. Polemika*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: AURORA, 2002. 147 s. ISBN 80-7299-048-9, s.75.

³¹ NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4, s. 17-19.

„Osud křesťanství tkví v nutnosti, že se jeho víra sama musila státi tak chorou, tak nízkou a vulgární, když byly potřeby choré, nízké a vulgární jež jí měly býti ukojeny.“³² Víra vždy měla za úkol jen skrývat vládnutí nějakých pudů, Nietzsche ji nazval „křesťanskou chytrostí“.³³ „Véra“ znamená *chtítí nevědět, co je pravdivým*.³⁴

Véra dává člověku možnost, aby se připoutal k nějakému neskutečnému světu, který nelze nijak dokázat. S její pomocí dokáže považovat za pravdivé a reálné věci a jevy, které jsou pouhým zdáním. Idea posmrtného života, který člověku křesťanská víra slibuje, ho odvádí od skutečného života, je lhostejný k pozemskému bytí a promarnuje tak svůj život. Volnost v přesvědčení náleží k síle, umožňuje volný a svobodný pohled na život, k takovému přesvědčení člověk dojde životními zkouškami. Naproti tomu je věřící člověk, který nepatří sám sobě, potřebuje někoho, kdo se o něj postará, stává se tak dobrovolně závislým. Není mu dopřáno zabývat se otázkami pravdy a nepravdy.³⁵

2.2.3 Církev a kněží

Církev a kněžstvo jsou úzce spjaty s náboženstvím a jsou to židovští kněží, kterým Nietzsche přisuzuje přehodnocení a naprostý obrat hodnot v dějinách. Jsou to kněží, kteří určují hodnotu činů, určují prostředky, kterými lze dosáhnout „říše boží“, a způsob, jakým udržet božskou vůli. Jsou to oni, kdo určují poslušnost či neposlušnost v plnění jimi určených požadavků a podmínek. Vůle boží je nutná pro jejich existenci, proto s ní musí být lidé seznámeni. Z toho důvodu je přetvořeno a zveřejněno „písmo svaté“. Dotýká se všech věcí běžného života člověka, proto se kněz stává nepostradatelným. Za „hřích“ je brána jakákoli neposlušnost k Bohu, tedy i ke knězi. Pouze on

³² NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4, s. 44-45.

³³ Tamtéž, s. 47.

³⁴ Tamtéž, s. 67.

³⁵ Tamtéž, s. 70-71.

může člověku pomoci se od hříchu očistit, vždy z toho plyne nějaký prospěch pro jeho osobu. Kdo se podrobuje knězi, otevírá si cestu do „božího království“.³⁶

Kněz k výkonu svého „poslání“ potřebuje co nejvíce hřešících lidí, které bude moci buď potrestat nebo očistit. Hříšníkem je každý člověk, protože jeho duše obsahuje dobro i zlo, je tedy sám o sobě vinen a trestem mu je těžký pozemský život, kterým musí projít, a jediné, co mu může pomoci je neprotivit se „boží vůli“. Jakákoli neposlušnost vůči Bohu je odsouzena a potrestána prostřednictvím kněze.

Nietzsche uvádí, že jediným nebezpečím pro kněze je věda, která by zdravým úsudkem zabývající se poznáváním příčiny a účelu, mohla odhalit jeho praktiky. Proti tomuto poznání přicházejí kněží s myšlenkou, že člověk musí trpět, aby potřeboval kněze. Proto nové dějiny náboženství se stávají náboženstvím viny a trestu. To zahrnuje učení o „milosti“ a o „vykoupení“, které by zničily lidský smysl pro hledání příčin. Kněz lidstvu vládne právě s vynalezením hříchu.³⁷

„[...] - církev, tato forma smrtelného nepřátelství ke každé počestnosti, ke každé výši duše, ke každé kázni ducha, ke každému otevřenému a dobrotivému lidství.“³⁸

„Také kněz ví, jako to v každý, že neexistuje již ani „bůh“, ani „hříšník“ ani „vykupitel“, - že „svobodná vůle“, „mravní světový řád“ jsou lži: - vážnost, hluboké sebepřemožení ducha nedovoluje už nikomu nevědět o tom... Všechny pojmy církve jsou poznány jako to, čím jsou, jako nejzlovolnější penězokazectví, jež existuje, za účelem znehodnotit přírodu, přirozené

³⁶NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4, s. 32-33.

³⁷ Tamtéž, s.62-63.

³⁸ Tamtéž, s.45.

*hodnoty; kněz sám je poznán jako to, čím je, jako nejnebezpečnější druh parazita, jako vlastní jedovatý pavouk života...*³⁹

K pojetí pojmu „hřích“ se Nietzsche obrací ještě jednou. V antice podle něj nebyl používán pojem „hřích“, ale místo něj pojem „pošetilost“. Bohové té doby měli sloužit k tomu, aby člověka do určité míry ospravedlnili i ve smyslu zla, nebrali na sebe tedy trest, ale vinu.⁴⁰

2.2.4 Pojem Boha a jeho „smrt“

Nietzscheho představa o božstvech se často vrací do doby antiky. Pod klasickou zbožností si člověk představí nesmrtelnost náležící pouze bohu, člověk je ve své podstatě smrtelník. Bozi byli považováni za nejsilnější a nejmocnější, lidé je ctili a obdivovali, podíleli se na jejich vytváření. Bohové vycházeli z představ skutečného světa, jejich součástí bylo dobro i zlo, stejně jako v těch, kteří je tvořili. Jejich božskost se projevovala v jejich moci, ne v nadpřirozenosti.⁴¹

Oproti antice, kde se objevuje myšlenka nesmrtelnosti duše a je pokusem objevit božský princip v člověku samém, člověk v křesťanství nemá žádnou božskost, která by mu zajišťovala nesmrtelný život, je bezmocným hříšníkem. Milost, spasení a věčný život jsou darem od Boha.

Křesťanský pojem boha je pro Nietzscheho bohem slabých, nemocných jedinců, kteří ztratili touhu po životě, vůli po moci a kteří nemají dostatek energie k životu. Proto přijímají křesťanství jako pomoc a návod k životu. Nechají se představou věčného života a vírou v posmrtný život dovést

³⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4, s. 45-46.

⁴⁰ Tamtéž, s. 74.

⁴¹ KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filozofická interpretace*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 287 s. ISBN 80-7298-191-9, s. 160-162.

k popření svého pozemského života a přicházejí tak o vlastní smysl života. Jsou za to vděční a přijímají různé požadavky a splňují podmínky, které je přiblíží k tomuto smyšlenému obrazu života.

Toto pojetí života vede k úpadku lidstva, proto je zapotřebí, aby z člověka zrodil „nadčlověk“. Člověk takového přerodu může dosáhnout na rozdíl od křesťanské víry, která je abstraktní a člověk se ji nemůže přiblížit. „Nadčlověk“ by měl svrhnout dosavadní křesťanský morální řád, který je popřením života, a přijmout pozemský život i s překážkami a bolestmi, se kterými je nutně spojen. Vůle k moci a síla k životu ho povede ke zdokonalování se a vývoji, což u Boha možné není.

Další důležitá otázka, kterou se lidé zabývají od samotného vzniku světa, je otázka smrtelnosti člověka. V každé době se tímto tématem lidé zabývali, protože se s touto daností nechtěli smířit a snažili se s ní nějakým způsobem vyrovnat, najít východisko z této konečnosti. Lidstvo se snažilo vymýšlet způsoby, jak by tuto danost překonalo, a jedním z prostředků bylo vytvoření božstev.⁴²

Nietzsche se znovu vrací k antice, kdy si národy vytvářely své bohy jako představitele nějakého ideálu, bohové té doby měli dobré i špatné vlastnosti, měli původ v pozemském životě a lidé se s nimi mohli setkávat v podobě různých jevů ve svém běžném životě. Brali na sebe různorodé podoby, ale jejich síla a moc netkvěla v jejich nadpřirozenosti, nýbrž v rozsahu jejich vládnutí.⁴³

Dříve existence jednoho boha nevylučovala existenci jiného boha, lidé si je vytvářeli podle aktuálních potřeb jednotlivce a vyjadřovali tak svůj aktivní a tvůrčí život. Taková víra v možnou existenci více bohů, kdy je běžná tolerance

⁴² KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filozofická interpretace*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 287 s. ISBN 80-7298-191-9, s. 129-140.

⁴³ Tamtéž, s. 159-161

jednoho boha vůči druhému, se promítá i do života lidí při vytváření zákonů a mravních hodnot, dává lidem samotným možnost být svobodní a nezávislí, neomezuje aktivní život člověka, naopak podporuje jeho individuální rozvoj a jeho přirozenou tvořivost. Toto není možné, pokud lidé uznávají existenci pouze jednoho jediného boha a jiné vůbec nepřipouští. Vzniká tak v souvislosti s tím potřeba zformovat pro člověka jednoho boha, ze kterého by vycházel jediný pro všechny stejně platný zákon, který by jasně vymezil lidské chování a celkový přístup k životu. Takovýto přístup a víra v jednoho boha nutně ničí člověka jako individuum a zamezuje jeho rozvoji.⁴⁴

Křesťanství je náboženstvím, které člověku nesmrtelný život nezaručuje, naopak přichází s myšlenkou, jak tohoto problému lidské existence využít. Lidská smrtelnost je nazvána trestem a jedinou možností, jak se může člověk osvobodit od smrti, je vykoupení. Jediný, kdo člověka může spasit je Bůh, jen ten mu může dát milost, očistit ho a darovat mu věčný život, který je považován za jediný pravý. Prostředkem pro možnost vykoupení je život podle evangelia a jeho přijetí. Pozemský život se tak stal jen pouhou cestou k věčnému životu, ke kterému by celý lidský život měl od samého začátku spět. Pozemský život spojovaný s přirozenými běžnými každodenními událostmi je spojený s hříchem, je tedy nepravdivý. Posláním člověka v životě má být snaha o splnění všech požadavků a podmínek, aby mohl být z tohoto světa vykoupen a doveden k životu věčnému. Dle Nietzscheho tento protikladný způsob výkladu světa křesťanstvím vede k úpadku lidstva a ke znehodnocení přirozeného života člověka.⁴⁵

Tématu „smrti Boha“ se Nietzsche věnuje v několika svých dílech. Vše podle něj začíná a spěje ke „smrti Boha“ již v Platónově učení, který staví proti pozemskému světu, v němž člověk žije i umírá, „svět idejí“. „Onen svět“ je

⁴⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. Přel. Věra Koubová. 3. vyd. Praha: AURORA, 2001. 259 s. ISBN 80-7299-043-8, s. 121-122.

⁴⁵ KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filozofická interpretace*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 287 s. ISBN 80-7298-191-9, s. 128-132.

podle něj dokonalý a věčný. Stejnou věc nacházíme i u křesťanství, které vyzdvižením „onoho světa“, zcela úmyslně znehodnocovalo svět skutečný, který pro člověka v podstatě nemá žádnou hodnotu. Díky němu všichni žijeme ve lži, protože předstíráme platnost křesťanské morálky. Je to „otrocká morálka“ v křesťanství, která ještě vyzvedá slabost člověka, nabádá ho k soucitu a otevřeně vystupuje proti síle a odvaze.⁴⁶

Důsledkem toho je podle Nietzscheho nihilismus⁴⁷ a sám sebe vidí jako toho, kdo svým poselstvím o přerodu člověka, dává lidstvu novou naději. Člověk má podle něj vzdorovat a prosazovat svoji vůli k moci.

Stejně jako Nietzscheho „smrt boha“ neznamena úplnou ztrátu smyslu všeho, ale jen přechod k jinému způsobu hodnocení, nemůžeme ani jeho přístup k božskému označit za úplný ateismus.⁴⁸

2.2.5 Ježíš Kristus

V kapitole o církvi a kněžstvu jsem se zabývala praktikami, které používal kněz jako vykonavatel „boží vůle“. Jakýkoli projev neposlušnosti k Bohu, tedy i ke knězi byla považována a označena za hřích. Ke spáse člověka mohlo dojít jen za pomoci kněze, což mu zaručovalo velkou moc a širokou působnost. Člověk je bytostí přirozeně hříšnou, jeho dobrá i špatná stránka je vinna za zlý pozemský život plný bolesti. Za to je Bohem, tedy knězem odsouzen a musí být potrestán. Jediné, co ho může spasit, je poslušnost vůči Bohu a příslušné podmínky, za jejichž plnění mu může být odpuštěno. Podle Nietzscheho je to

⁴⁶ KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filozofická interpretace*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 287 s. ISBN 80-7298-191-9, s. 159-160.

⁴⁷ Nihilismus – odmítání božského zjevení.

⁴⁸ KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filozofická interpretace*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 287 s. ISBN 80-7298-191-9, s. 159.

Ježíš Kristus, který se staví proti víře o pokoře a odpuštění a snaží se svým poselstvím ukázat lidem jinou cestu.⁴⁹

„ V celé psychologii „evangelia“ schází pojem viny a trestu; rovněž pojem odměny. „Hřích“, každý distanční poměr mezi bohem a člověkem jest odstraněn, - právě to je „blahověstí“. Blaženost se nepřislubuje, nepojí se k podmínkám: jest jedinou skutečností...“⁵⁰

Ježíš Kristus podle Nietzscheho představoval zvěstovatele dobré zprávy, spojení věčnosti a smrti, postavil se na odpor proti platnému morálnímu řádu a přinesl nové poselství o jednotě boha a člověka. Tímto poselstvím vyvrací dosavadní učení židovského náboženství a snaží se lidem ukázat novou cestu, kterou se má lidstvo vydat, a odstraňuje pojem hříchu a viny. Jeho učení nebylo založeno na nové víře, ale na novém způsobu života a jeho praktickém využití, radí lidem, jakým způsobem se mají chovat a jednat, aby se jejich život stal šťastnějším a blaženějším. Jeho evangelium je založeno na přátelství, žití v míru a lásce, hlásá rovnost všech lidí před Bohem. Jeho posláním nemělo být spasení lidí, ale ukázání cesty, kterou se mají vydat. Vnitřní skutečnost je pro něj tou pravou a pravdivou skutečností. „Království boží“ je podle Nietzscheho „stavem srdce“, ne realita, která přijde „po smrti“.⁵¹ Ježíš nezemřel pro vinu jiných, ale protože hlásal víru jednotlivce.⁵²

Nietzsche vidí v ukřižování Ježíše začátek dějin křesťanství, které však špatně porozumělo původní symbolice jeho smrti na kříži. Ježíš tak podle něj byl prvním a posledním křesťanem, s jehož smrtí zemřelo i jeho evangelium.

⁴⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4, s. 40-42.

⁵⁰ Tamtéž, s. 41.

⁵¹ KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filozofická interpretace*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 287 s. ISBN 80-7298-191-9, s. 121-122.

⁵² NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4, s. 35.

„Co se od toho okamžiku zove „evangelium“, bylo již protikladem toho, co on žil: „zlověstí“, dysangeliem.“⁵³

Nietzsche kritizuje Ježíšovy učedníky, kteří po jeho smrti zcela špatně vysvětlují jeho evangelium, nejvíce vystupuje proti apoštolu Pavlovi. Ten nepřichází s poselstvím Ježíše Krista, ale s pomstou za jeho smrt, s vírou v samotného Ježíše a v jeho vzkříšení a vítězství, v hříchy a nutnost pokání. Této myšlenky znovuvzkříšení využívá křesťanství, aby odvedlo člověka k myšlenkám o věčném životě, o životě po smrti. Myšlenka víry v Ježíše Krista a jeho zmrtvýchvstání se stává v Pavlově podání základní podmínkou ke spáse lidí.⁵⁴

Pro Ježíše má Nietzsche sice porozumění, ale nechce jeho poselství následovat, je pro něj příliš jednostranné tím, že je směřováno k jediné danosti – blaženosti.

2.2.6 Ostatní náboženství

Kritikou křesťanství, nechtěl Nietzsche kritizovat všechna náboženství obecně. Vybrala jsem na závěr příklad jeho pohledu na jiná náboženství. Pro srovnání s křesťanstvím uvádí hinduismus, čerpá z Manuova zákoníku, což je základní text hinduismu, z něhož pochází teorie hinduistického náboženství o vzniku světa, a například také buddhismus, kterým se Nietzsche zabývá podrobněji. A i když všechna vyjmenovaná náboženství považuje za nihilistická, která člověku umožňují uniknout ze skutečného světa, s čímž je nutně spojen úpadek lidstva, vidí mezi nimi velké odlišnosti.

⁵³ NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4, s. 47.

⁵⁴ KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filozofická interpretace*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 287 s. ISBN 80-7298-191-9, s.121-140.

Buddhismus je pro Nietzscheho skutečnější a objektivnější než křesťanské náboženství, nebojuje proti „hříšnosti“, ale proti utrpení samotnému, nepotřebuje boha, který by řídil lidský život pomocí odměn a trestů a který by ho tížil pomocí hříchů spáchaných proti němu. Na člověka buddhismus nečiní žádný nátlak zvenčí, nýbrž obrací pozornost k vnitřnímu životu jedince. Avšak i buddhismus utíká od skutečného života k nicotě, proto není dle Nietzscheho vhodný pro jeho představu o zrodu „vyššího člověka“.⁵⁵

Pozitivní pro Nietzscheho je však výrazné zaměření buddhismu na člověka jako sebe samého, na jeho fyzickou i duševní stránku. Nepoužívá pro šíření svého náboženství žádného nátlaku, člověk má hledat cestu k vlastnímu klidu a uspokojení, bez pomoci a potřeby pomsty, či ponížení.

K Nietzscheho pojetí židovského náboženství se vracím v průběhu celé bakalářské práce, kdy autor popisuje jeho vývoj od počátku přes obrácení náboženských hodnot a důsledky, které toto převrácení hodnot mělo v návaznosti na křesťanství.

⁵⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky. Polemika*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: AURORA, 2002. 147 s. ISBN 80-7299-048-9 s. 109-111.

3. ZÁVĚR

Záměrem mé bakalářské práce bylo přiblížení a podání ucelenějšího pohledu na Nietzscheho pojetí kritiky křesťanství a náboženství za pomoci vysvětlení jeho pohledu na Boha, víru a církev. Již na začátku mé práce jsem uváděla, že mojí snahou bude vytvoření si vlastního přístupu k zadané problematice, který budu moci co možná nejobjektivněji vysvětlit a doložit.

Myslím, že pokud bych se snažila zkoumat Nietzscheho dílo čistě z teoretické stránky, pouhým zkoumáním faktů, neměla bych velkou šanci alespoň se přiblížit k pochopení jeho filozofie, jeho přístupu k lidskému životu a ke světu, k náboženství. Na jeho pozdější tvorbě je velmi dobře poznat, že se on sám cítí jako ten, kdo musí podniknout něco pro záchranu lidského světa. Jeho díla jsou plná emocí a já jsem se velmi brzy přistihla, že jeho filozofie mi nepřipadá tak nepochopitelná a vzdálená jako na začátku, kdy jsem ho spojovala s osobou filozofa, který kritizuje vše náboženské a sám sebe staví mnohem výš.

Po pečlivém a důkladném prostudování většiny jeho děl jsem musela úplně od základu upravit svůj pohled na jeho osobu a filozofii. Od samého začátku jsem se snažila o objektivní pohled. Z informací, které jsem do doby, než jsem se mu začala věnovat hlouběji, jsem si jeho osobu spojovala s provokováním, s kritikou člověka i světa ve kterém žije. Kritikou často tak tvrdou, že jsem v tom viděla jen způsob jeho vlastního zviditelnění.

Až v průběhu studia, jsem zjistila, že právě kritika křesťanství je úzce spjata s jeho filozofií. Zdroj jeho filozofie má být pro člověka návodem, jak žít v přítomnosti a jakým způsobem se bránit proti životu nepřátelským vlivům okolního světa. Ve své filozofii se z velké části obrací k silným jedincům, kteří se mohou a mají prosadit ve společnosti, protože pocit moci je udělá

šťastnější. Hned ale nezapomíná zdůraznit zodpovědnost člověka za všechny své činy. Jeho filozofie, není jen vyzdvihování silných a mocných, naopak se zde i slabším jedincům snaží ukázat, jak zlepšit svůj život, jaká jiná cesta mimo náboženskou víru může člověka učinit silnějším, dokonalejším a tak i spokojenějším. Je jen na každém jedinci, jakým směrem se chce ve svém životě vydat. Myslím, že tohle pojetí, možnost výběru, je dnešnímu člověku velmi blízká.

Z předešlých řádků myslím čtenáři bude jasné, co Nietzsche náboženství a křesťanství vytýkal, já jsem se snažila přijít na to, proč se ve své době vůbec pustil do tak provokativní kritiky křesťanství, navíc, když ho nepovažuji za přesvědčeného ateistu. Toto téma i pro něj osobně muselo být velmi důležité a tím, že mu věnoval tolik ze své pozornosti, ho vlastně určitým způsobem vyzdvihuje a pokládá za důležité. S použitím myšlenek z jeho díla *Ecce Homo*, kde uvádí, že když bojovat, tak pouze s vyrovnaným nepřítelem, křesťanství svým způsobem staví vysoko, na svoji úroveň.

Křesťanskou víru podle mého nevytýká jednotlivci, ale spíše době, kritizuje vlastně morálku a její hodnoty jeho doby obecně. Tím je jeho filozofie velmi nadčasová a ve srovnání s dnešním světem velmi pokroková. V dnešní době by nejspíše i on sám byl mírnějším kritikem, protože od doby, kdy od žil, se mnoho věcí změnilo. Nyní žijeme v době, kdy už nám náboženství a církve nezasahuje do života, pokud se sami nevydáme cestou přijetí víry. Dnešnímu člověku, může být blízké Nietzscheho pojetí člověka jako toho, kdo právě svým životem a zájmem o život určuje smysl světa. Z vlastní zkušenosti si myslím, že věřící lidé dnešního světa, třeba i s pomocí, kterou nabízí zrovna Nietzscheho filozofie a jeho pohled na křesťanství, mají hlubší zájem proniknout do náboženství, jako náboženství činů v praktickém životě, spíše než slov, což je proces, který Nietzsche neodsuzoval, i když rovněž nevyhovoval jeho představě o zrodu „nadčlověka“.

4. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*. Přel. R. Grebeníčková. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1995. 200 s. ISBN 80-204-0517-8

NIETZSCHE, Friedrich. *ANTIKRIST pokus o kritiku křesťanství*. 1. vyd. Bratislava: SandS, 1991. 87 s. ISBN 80-900431-9-4

NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky. Polemika*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: AURORA, 2002. 147 s. ISBN 80-7299-048-9

NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. Přel. Věra Koubová. 3. vyd. Praha: AURORA, 2001. 259 s. ISBN 80-7299-043-8

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Přel. Otokar Fisher. B.p.v. Olomouc: VOTOBIA, 1992. 301 s. ISBN 80-85619-28-8

KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filozofická interpretace*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 287 s. ISBN 80-7298-191-9

NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky*. Přel. M. Pavlík. 1. vyd. Praha: PRAŽSKÁ IMAGINACE, 1991. 35 s. ISBN 80-7110-041-2

NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*. Přel. Věra Koubová. 1. vyd. Praha: AURORA, 1996. 218 s. ISBN 80-85974-12-6

HRBEK, Mojmír. „Smrt Boha“ v Nietzschevě filosofii. 1. vyd. Praha: ACADEMIA, 1997. 221 s. ISBN 80-200-0588-9

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Friedrich Nietzsche. Soumrak model. Duševní aristokratismus. O životě a umění*. B.p.v. Olomouc: Votobia, 2001. 195 s. ISBN 80-7198-473-6

5. RESUMÉ

Das Hauptthema meiner Bachelorarbeit ist die Kritik der Religion und des Christentums von Friedrich Wilhelm Nietzsche. In der Arbeit sammelte ich die Grundthesen seiner Philosophie und wählte diejenigen aus, die mit dem Thema der Arbeit eng zusammenhängen.

Im ersten Teil stelle ich die kritische Ansicht von Nietzsche zur Religion und zum Christentum allgemein dar. Ich bemühte mich sein Werk durchzulesen und damit eine vollkommene Ansicht zu dieser Problematik zu gewinnen. Es kam mir wichtig vor, dieses Thema von Anfang des Judentums, das Nietzsche als Hauptquelle anführt, aus dem er bei seiner Theorie der Entstehung des Christentums schöpft, zu behandeln.

In den nächsten Kapiteln beschreibe und erkläre ich die ausgewählten Begriffe näher. Am meisten widme ich mich der Kritik des Christentums, die Nietzsche eng mit der Moral verknüpft. Ich befasste mich mit der Bearbeitung seiner Erklärungen der Moralprinzipien, die meiner Meinung nach Nietzsche als grundlegend und grundsätzlich für die Entwicklung seiner Kritik und allgemein für die Entwicklung seiner Ansicht zu der Religion hält. Von den Begriffen „gut“ und „schlecht“ komme ich zu der Teilung der Nietzsches Moral. Scharf kritisiert er die Moral, die in seiner Zeit siegend ist und aus deren das Christentum schöpft. Das Christentum wird schon von Anfang an auf schlechten Unterlagen gebaut und entwickelt. Die Entwicklung des Menschentums durch die Einnahme des Christentums geht in die falsche Richtung und es kommt dadurch zum Verfall der ganzen Gesellschaft. Er versucht seine Meinungen durch weitere Argumente und Beispiele zu belegen und durchzusetzen. Hier beschäftigt er sich näher mit der Erklärung und

Erfassung der Begriffe Gott, Gottestod, Religion, Priesterschaft und Glaube. Bedeutend ist seine Ansicht zur schlechten Fassung Jesus Christi Botschaft.

Eine von den Kapiteln ist seiner Ansicht zu anderen Religionen gewidmet. Obwohl nach Nietzsche alle Religionen den Menschen von dem wirklichen Leben in die Nichtigkeit abführen und führen ihn in den Verfall, führt er als ein Beispiel Buddhismus an, der besser angesehen als Christentum wird. Buddhismus wendet sich zu dem inneren Leben des Menschen, übt keinen Zwang aus, trotzdem keine von den angeführten Religionen für die Idee der Geburt eines „Übermessen“ gut ist.

Per diese Methode komme ich zu den Vorschlägen zu der Lösung weiterer Entwicklung des Menschen und der Gesellschaft. Die einzige Möglichkeit, wie man die Moralprinzipien richtigstellen kann, allgemein die Lebensbedingungen der ganzen Gesellschaft verbessern kann und die Entwicklung der ganzen Gesellschaft sieht er in der Geburt des „Übermenschen“. Ein starker, selbstbewusster Mensch, der seinen Willen zur Macht durchsetzt, aktiv Moralprinzipien und Moralgesetze bildet und nimmt das weltliche Leben so, wie es mit allen Hürden ist.

Das Christentum ist das, was nach Nietzsche die Entwicklung dieser natürlichen Menschenseiten bremst und zerstört.